

du*n* prophetia dixerat, extremam tum pafsi s*unt* solitudinem, post ipsorum nefarias contra Saluatorem nostrum infidias. Nam postquam id moliti sunt, extremam san*e* obsidionem pertulere. Hac quoque ipsa ad amissim explorata habes in ijs quas Iosephus scriptis historis. Ceterum quum haec de ijs quae intermedio septem & sexaginta duarum hebdomadum tempore, ludiaca genti acciderunt, per prophetiam pr*æ*dicit*a*li*s*, ordine deinceps nou*p*er Saluatorem nostrum denunciandi Testimenti significatio canitur. Ergo ubi iam multa in medio inter sepiem & sexagintadas hebdomadas dicta sunt, tum adiungitur: Et confirmabit pac*u*m multis hebdomad*u* una, & in medio hebdomad*u* auferetur sacrificium & libatio, & in templo abominatione desolatione erit, & usque ad consummationem temporis, consummatio dabitur in desolationem. Sed iam haec quo*n* pacto completa sunt, explorarem*s*. San*e* prodiut*u* est memorie omne doctrin*æ* erudit*u*is, que miraculorum Saluatoris nostri temp*u*s, trium annorum & semis fuisse, quod quidem est hebdomadis unius dimidium. Hoc ipsum quodammodo Iohannes Euangelista attentissime eius euangelium obseruantibus declarabit. Erit igitur hebdomas annorum una omne temp*u*s quod cum apostolis suis ueratus est, cum antequam passus est, tum postquam de morte ad uit*u* reuenit: nam quod antequam sit passus per tres annos & semis, omnibus, & discipulis, et non discipulis seipsum exhibuerit, palam ex ijs que scripta sunt de ipso, prodiut*u* est: quo tempore & documentis & admiratione dignis curationibus, diuinatisque uires omnes omnibus similiter tam Grecis quam Iudeis ostendit. Vbi uero a morte ad uit*u* restitut*u*, quod idem temporis, eundem que annorum numerum cum suis ueratibus sit, discipulis & apostolis, ratione sane consentaneum est, per dies XL apparet*u* eis, & conuescens, & de regno Dei loquens, quemadmodum quidem in Apostolorum actis continetur, ut haec sit illa, de qua prophetia loquitur annus hebdomas, in qua confirmauit pac*u*m multis, munitius uidelicet reddens nouum Euangelicæ prædicacionis Testamentum. Sed quibus multis id confirmauit: nempe suis discipulis & apostolis, ijsq*e* omnibus quicunq*e* ex Hebreis in fidem eius uenerunt. Ceterum in huiusque unius hebdomadis medio, in qua illud ipsum de quo diximus testamentum multis confirmatum, sublatum est sacrificium, & libatio, abominatione*c* desolationis inchoata est: quan*d*oquidem hac ipsa hebdomade iam ad medium sui spaci*u*m ducta, post trium annorum temp*u*s & semis doct*ri*n*æ* illius, quo tempore passus est, uelum templi scissum est a summo usque deorsum, ut ex illo s*unt* uiu*s* quadam sublata fuerit ab eis libatio & sacrificium, et abominatione desolationis in templo sed erit potest quum eos uirtus illa reliquerit solos, quae ab initio ad illud usque temp*u*s, & tutelam & prouidentiam eius loci gerebat. nam ad illud usq*e* temp*u*s quo ille pro salute nostra paetus est, diuinam quadam uim fuisse que & templum, & sanctum sanctorum ueretur, existimare pareat. Alioquin quid oporebat, illum una cum alijs multis federe in templo, & ex legibus festos dies celebrare, si nouiss*u*, n*on* amplius confistere locum illum, neq*e* Dei presentia dignus es*et*: fuerunt igitur ad illud usq*e* temp*u*s nonnulli hi in templo diuinantes: qualis Anna prophetica mulier, filia Phanuel*et* Simon, qui in ulnas ipsum adhuc infante accepit, qui etiam cecinerunt ea, que publicæ memoria prodita sunt. Sed neq*e* ipse Dominus noster dixisset leproso, Abi ostende te sacerdoti, & offer sacrificium quod præcepit Moles in testimonium eis, si illo in loco non ultra existimat*u* que ad ritus leges*c* pertinent, tanquam in sancto & Dei presentia digno loco celebrari oportere. Ne*c* uidentes & ementes en*ç*iens, dixisset uerba illa*s*: Script*u* est, Domus mea domus orationis vocabitur, uos autem eam faci*s* sp*æ*luncam latron*u*.

Etiam

*Christus quæ
du defun
ctus si mini
strio suo.*

A*et. 1.*

*Abrogatio
legatum.*

L*uc.* 2.I*acob.* 8.P*ropt.* 2.

Et rursus: Auterte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Nisi adhuc plane censu*s* et uenerabilem esse locum putare oportere. At enim ubi illorum extre*m* scelus appropinquauit, tum omnia indicauit, dicens. Ecce relinquitur uobis domus uesta deferta, quod quidem ipsum completem est, quo tempore dum ille cruci affixus est, uelum templi medium toto penitus altitudini sua spacio scissum est, sublatumq*e* est ex illo, uiu*s* quadam Deo gratum ex institutione legis sacrificium & libatio: qua sublata, abominatione*c* desolationis secundum eam quae nunc in manibus est, prophetiam, in loco illo secura est. Quod si per aliquod tempus permanere uisa sunt ea que ad functionem illam in tali loco pertinent, non tamen ead*e* amplius grata Deo fuerunt: quippe quoniam & sine iudicio, & prater leges celebrarentur. Sicut enim antea, uincione abolita, & legitimis ex succedendi serie pontificibus post Hyrcani interitus abrogatis, qui post hac fine ordine & prater leges ad illud munus accedebant, uidebatur illi quidem aliquid facere, & tamen id nullo laudabilis instituto praefabant: propter quos etiam dixit prophet*u*s: Peribit uictio, & iudicium non est in ea. Talibus interim urybis iudiciorum legumq*e* in illis contemptum accusans, ita etiam circa libationem & sacrificium contig*u* se affirmabis, quae recte quidem & ex lege anregauit Saluator noster sit passus, celebrabantur propter uitrem illam quae ad illud usq*e* temp*u*s loci sanctitatem ruebatur. Ceterum & sublata est illic post illius perfectum, Deoq*e* cōuenti*s* sacrificium quod ipse seipsum *l. 1048. L.* pro peccatis nostris oblit*u*s, quum ipse esset ille agnus Dei qui tollit peccata mundi, quo quidem sacrificio cunctis hominibus secundum noui Testam*ent* mysteria tradito qua ueteris propria erant, sublata sunt. Eodem enim tempore & oraculo illud completem*s* est, & confirmabit pac*u*m multis hebdomad*u* una: & quod ad uetus Testamentum spectant, sublata sunt. Ceterum quando tandem que ad nouum pertinent Testamentum sunt confirmata*s*, ni si quum Saluator ac Dominus noster magno illo sui ad mortem accessus mysterio functurus, qua nos te tradebatur, occultarum, & ad ipsum spectantium noui Testam*ent* rationum signa & notas suis discipulis tradid*u*s: eodem enim tempore & haec perfecta sunt, & à Mose descriptum uetus Testamentum sublatum est: quam rem planè declarauit uelum templi, quod per idem tempus scissum est. Sublato igitur ex illo deinceps, & non minus re uera quam uiu*s* soluto sacrificio ac libatione, qua post hac existimabatur illi perfici sacrificia, sine gratia, rebus sacris aliena, in profano loco à profanis & à re sacra alieni perficiebantur. Ceterum his de rebus etiam Iosephi testimonium accep*u*s. Ipsi autem die pentecostes noctu*s* sacerdos*t* in templum ingressi, sicut ei mos era*s*, ad munera obeunda, primum quidem se motu quendam strepitumq*e* sensili*e* dixerunt: deinde uero sublata uocem crebro repetent, Migrum*s* hinc. Hac autem illi scribit*u* facta esse post Saluatoris nostris mortem. Rursus idem ait: Pilatum præsidem, ipsum utiq*e* illum qui tempore Saluatoris nostri præfuit, noctu*s* in templum contra fas imagines Caesaris intulisse, magnamq*e* perturbationem seditionis atq*e* tumultus lud*æ* s*æ* intecisse. Eadem haec etiam Philo confirmat, qui ait: Regias imagines Pilati noctu*s* in templo dicasse, initiumq*e* seditionum, & mutuarum inter ipsos calamitatum, ex illo lud*æ* accidisse. Non deserunt ergo post hac, quae unituer*s* gentem, corundemq*e* principem ciuitat*æ* inuaderent omnis generis mala, utq*e* ad ultimum illud quod contra illos gestum est bellum, extremamq*e* illam obsidionem, in qua omnis generis interne*c*ibus, & famis, & pestilentia, & gladii, quum pernici*s* aduersus eos diluvij instar cōfluere*s*, omnes quicunq*e* aduersus Saluatorem nostrum consipirauerant, cuiuscunq*e* elient statim excisi sunt. Quo sane tempore etiam desolationis illius abominatione in templo

*Signa desolati
di templi.*

Na*s*, templo

templo constituit, qua quidem ad hunc usq; diem permaneſt ſingulis diebus in detinorem ſolitudinem corrueſt. Par autem eſt eam itidem uel ad ultra consummationem duraturam, iuxta terminum quem prophetia indicauerat, illis uerbis: Et uel ad consummationem temporis consummatio dabitur in ſolitudinem, quam vocem Salvator ac Dominus noſter Iefu Christus qua ſi ſigno impreſo conſirmauit dicens: Quum autem uidetis abominationem defolationis, qua dicta eſt per Danielē prophetam ſtan̄ē in loco fane, tunc ſcitor quod appropinquauit defolatiō eius. Quod ſi ludāi non credeſe illa repondeant, arguendi ſunt tanquam i; qui non ſolum impudenter rebus ueris ac manifeſtis repugnēt, ſed etiam uaticinia ſua falſa, quantum in ipliſ eſt, calumnientur, ſi illa quidem in ſeptuaginta annorum hebdomadis uniuersum tempus includat, dum qua intermedio tempore eventua ſunt diuinata: ipſi uero quum iam ab ipli ſcripta ſunt factum eſt demoniſtant tamē ſi pforum uictio, ut diuinum prædixerat oraculum, deleafit, & ſanctū eorundem una cum prioribus incolis diſperdiuit atq; exciſum in dilatio belli contra iſtū interneſtibus, & eo in loco adhuc cernitur, id quod omnium admirationem ſuperat. Dico autem abominationem defolationis adhuc ſtar eo in loco qui anteā ſanctus erat, qua de re etiam Salvator ac Dominus noſter expofita nuper uerba enunciavit. Qua quidem res quum plañiſtis ſub oculis nobis ſubiecta ſint, atque etiam nunc cernantur, ludos admirari operæ pectum eſt, non tā quod aduerſus ea qua ita pectuſi ſunt intendere oculos audeant, quām quod ita caligent: eorumq; mens ita inuoluntur tenebris, ut non uideant ea, qua tam clara tamē evidenter ſunt diuinarum ſcripturarum euenta. Quod quidem eis ſecundum illā Eſaiā uocem, qua in hoc quoq; aduersus illos completa eſt, accidit, ubi uitius ſilii uerbiſ: Audit audieris, & non intelligis. & intuentis intuebitini, & non uidebitis. Crassum enim ſatum eſt cor populi huius, & auribus ſuis grauitate audiunt, & oculos ſuos clauerunt, ne quando uideant oculos, & auribus auditant, & corde intelligent, & conuertantur, & ſanem eos. Sed quoniam de genitibus qua in fidē Christi Dei uenerunt olim, priuū dictum fuerat, quibus nunciatiō non eſt de illo, ji uidebunt: & qui non audierunt, ni intelligentem ſtem illius atque eius, qui misit illum, patris beneficio, pro uiribus qua uifa ſunt diſcenda in hos locos iam diximus: nec nō qua Aphricano qui ante nos fuī, ſunt uifa, illi ipſi accepta referentes, appofitum. qua ſi quaq; diligenter atq; accuratē excoſgita ſunt, quare illis ut bene inuentis erit intendum.

Signa hec temporum defensus Domini ad homines futura canit prophetā, extrellum atq; inſtitutorum, que apud uideos cum ueneratione feruabantur
interium agnitionem eius Dei qui à prophetis uenturus denunciabatur, pacem omnium gentium profundissimam.
Demonstratio. III.

Micheas. 1. Audite populi omnes, & attendat terra, & omnes qui in eo ſunt, & erit Dominus uobis in testimonium. Dominus de domo ſancta ſua, quoniam ecce Dominus Dominus egredietur de loco ſuo. Et defenderet & inſiftet ſuper altitudines terra. Et commouebuntur montes ſubter eo, & ualleſ ſiqueſ ſicut cera à facie ignis, & ſicut aqua qua defertur in precepſ. Propter impietatem Iacob omnia haec & propter peccatum domus Iſrael. Deinde poſt alia plurima qua in medio collocat, uerba haec diuulgat: Audite iam haec duces domus Iacob, qui reliqui eis domus Iſrael: qui abominabitini iudicium, & omnia recta perueritatis: qui adificatis Siō in ſanguinibus, & Hierusalem in initio-

in iniuſticijs. Duces eius cum muneribus iudicabant, & ſacerdotes eius cum laſſe mercede reſpondebant, & prophetæ eius cum argento diuinauit, & ſuſtent super nos mala: idcirco propter uos Sion ut ager arabitur; & Hierusalem ut pomorum custodia erit, & mons domus Domini in lucuſ ſylvar. Eterit in nouiſtimis diebus manifestus mons Domini paratus ſuper terram, excolletur ſuper colles, & festinabunt ad eum populi, & in Doiū Dei Jacob, & oſtendent nobis uiam eius, & ambulabimus in ſe mitis eius. Nam ex Sion exiſit lex, & uerbum Domini de Hieruſalem. Etiu dicabit inter multas gentes, & redarguet gentes fortis uel ad terram lögim quam. Et coincident gladios ſuos in uomeres, & hauſas ſuas in falces: & non arriper ultra gens contrā gentem gladium, & non diſcent amplius bella gerere. Et queſcer uniusquisq; ſub uite ſua, & ſub ſieu ſua. Et non erit qui deterret eos, quoniam omnis Domini omnipotens locutum eſt haec. Iam antea haec ſuolo nos contemplati ſumus, ubi ostendimus quemadmodum non alijs quām poſt diuuentum Salvatoris noſtri Iefu Christi ad homines, qua olim apud ludāi dignitatem, uenerationemq; habitabant, montesq; Siō & Hieruſalem uocabantur, quoq; in ihsu adificierant, templum uidelicet, sanctiū ſanctorum, atq; altare, atq; alia quoq; ſunt ibidem in Dei honorem dedicata fuerant, de medio ſublata concuſſa ſunt; ſicut oraculum illud prædixerat: Ecce Dominus Dominus egredietur de loco ſuo, & descendet ſuper altitudines terra & conuincit montes ſuper eo. Quibus coœlūtis, ludāorū anima ſuas nominantur ob ipsarum humilitatem, dum priuū altitu diuibus conferuntur, eorum que nuper dicta ſunt, interitum deplorantes, tanquam cera à facie ignis liqueſcunt: & quāli aqua qua defertur in precepſ, propter multiuidinem eorum qui in illis quotidie a melioribus ad deteriora labuntur. & omnia haec ait futura propter impietatem domus Iacob, & propter peccatum domus Iſrael. Quānam uero haec ſit impietas, & quod peccatum, progeſiū ſolū longius adiungit: Qui abominantini, inquit, iudicium, & omnia recta perueritatis. Qui adificatis Sion in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniuſticijs in quibus ſanguinibus etiam ille fuit, qui illis extremoři maiorum initium cauſamq; præbuit, propter quem impian illius uocem cōtra ſeipſos emiferunt, dicentes: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtri. Itaq; propter ipla haec, inquit, Sion quaſi ager arabitur, & Hieruſalem quaſi pomorum custodia erit. Qua quidem nullo unquam alio tempore quā poſt illa ſunt ſola Salvatorum noſtri uali ſunt, uerum exitum accepere. Ex illo enim ad hunc uel diem, locis illis extrema ſolitudine occupatis, mons Sion quia pudi illos anteā celeberrimus erat, loco antiquo illius meditationis atq; exercitationis, qua in illo uigebat, prophetoricum diuinorumq; oracula, qua anteā uiri Hebraei Deiſp familiares prophetæ, ſacerdotesq; & magiſtri totius gentis in eodem magno cum cultodie reddebant, per uitros Ro manos in nulla re à reliqua regione diſterens aratur & colitur, ut nos quoq; ipli inſpexerimus boum opera locum & arari & ſeminari. Ipsi uero Hieruſalem tanquam pomorum custodia, corrupto ueteri qui in ipli era fructu, efficiat ſe ac potius lapidum collectio, ſicut in contextu Hebraico legitur. Sic enim Aquila conuerit: idcirco propter uos, Sion terra arabitur, & de Hieruſalem lapides colligentur. Ab extermis enim hominibus habita, hodie quoquelapides legentiibus præbet, quoniam omnes qui noſtri temporibus eam uibem incolunt, uia illius lapides colligant, tam de priuatu quām de cō munib; & publicis adiſcijs, & licet oculis triftiſimum ſpectaculuſ intueri ex ipſo templo, & ex ipli quondam adytiſ, & ex ihsu qua ſancta uocabantur.

N. n. 4 lapides

Matth. 27.
Eusebius av.
Terris eorū
que hoc loco
ſcribit.

lapides pro simulacrum fanis, proq; spectaculis, quo omnes populi concurrant, & edificandis afflumi: que quum adeo euidenter ab omnibus cernantur, quod noua item lex, quodq; nouū nouū à Salvatore nostro Iesu Christo, conditi testamenti uerbum illinc omnino profectum sit, sane cōsiderit. Quādoquidem innumerabiles populorum conuentus, omniq; generis nationes, relictis dijs ipsorum patrīs, relictōq; ueterē superstitionis errore, unū suū premium Deum inuocant: quare etiam profundissimæ pacis compotes ea uerant, quando non amplius multiplicēs principatus, neq; regna per loca cernuntur, neq; gens aduersus gentem gladium sumit, neq; ut ante a multis inter bellis studet, sed agricola omnis sub uite & luctu sua quieteſit, nemine illos exterrente, sicut propheta predixerat. Quae quumq; nūquā alias ante à condito auro, nisi post aduentum Salvatoris nostri, Romanis imperium obuenientibus, ad hunc usq; diem contigerint, indubitate demonstratione ostendunt esse arbitror eius quem propheta predixerunt, Domini aduentus ad homines tempus.

Signa temporū Dei ad homines aduentus, & uocatio gentium, extremā urbū Hierusalem euerio. Demonstratio. IIII.

Zacharias 11. Gaudet & laetare filia Sion, quia ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus. Et confugient gentes multa ad Dominum in die illa, & erūt ei in populum. Et habitabit in medio tui, & cognoscēt quod Dominus omnipotens misit me ad te. Et post alia plurima quae in medio ponit, adiuvit. Gaudiue uehementer filia Sion, Prædicta filia Hierusalem, ecce rex tuus uenit tibi iustus & Saluator, ipse mansuetus, & impositus super iumentum & pullum adolescentem. Et perdet currus ex Ephrāem, & equum ex Hierusalem: & perdet arcus bellicus, & abundantia pacis ex gentibus. Et principatum obtinebit a mari usq; ad mare, & a fluminibus per electionem terræ. Hec ubi de Salvatoris nostris aduentu hoc item loco oracula cecinīt, tum post alia quæ interponit, etiam de extrema Hierusalem desolatione, nunc occulēt ac per obscuros sermones, nunc explicitè atq; aperte uerba facit, obscurè quidem ac figuratè, ubi ait: Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas. Vluler pinus, quoniam cecidit cedrus, quoniam magnopere magnifici afflicti sunt. Vlulate querus Bafanitidis, quoniam consuls estis fatis confusi. Vox lamentantium pastorum, quoniam afflita est magnificētia eorum. Vox rugientium leonum, quoniam afflita est furoribus lordantis. Et hæc quidem per anigmata, sed eorum interpretationem aperte idem propheta adiungit, dicens: Ecce ego pono Hierusalem ut testibula quæ quatuntur omnibus populis in circuitu, & in Iudea, & erit ambitus in circuitu contra Hierusalem. Et erit in die illa, ponam Hierusalem lapidem qui conculceret ab omnibus gentibus. Omnis qui conculceret eam: illudens illudetur, & congregabunt super eam omnes gentes terra. Et post pauca adiungit: Et respiciens ad me, quem confixerunt, propterea quod in-sultauerunt: & plangent super eo planctum, ut super dilectō, & dolore, ut super primogenito. In die illa magnificabitur planctus Hierusalem, ut placit Rhōoнос in campo eius qui exciditur. Et planget terra tributum, tribus domus David seorsum, & mulieres eorum seorsum: tribus domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: tribus domus Leui seorsum, & mulieres eorum seorsum: tribus Simeon seorsum, & mulieres eorum seorsum: omnes reliquæ tribus, tribus seorsum, & mulieres eorum seorsum. Rursus post alia, extremam urbis Hierusalem obſidionem planius enunciat, dicens: Ecce dies uenient Domini, & diuidentur spolia tua in te, & congregabo omnes gentes ad Hierusalem in bellum. Et capietur ciuitas, & diuīpietur domus, & mulieres

lures polluentur, & egredieruntur dimidium ciuitatis in captiuitatem, taliq; autem de populo meo non peribunt de ciuitate. Et egredietur Dominus, & comparabitur ad prælitum in gentibus illis, sicut dies prælii eius, in die bellū. & stabuit pedes eius in die illa in monte oliværum quod est contra Hierusalem. Deinde post alia quæ in medio ponit, hæc ait: Et erit Dominus unus, & nomen eius unum, complectens omnem terram & desertum. Rursus post alia, dum propheta libro terminum ponit, uocationem gentium his uerbis dividit. Et erit, quicunq; reliqui fuerint ex omnibus gentibus quæ uenerint in Hierusalem, ascendet singulis annis ut adorent regem Dominum omnipotentem, & celebrant diem festum tabernaculorum. Et erit, quicunque nō De Geitium uocatiōne. ascendent ex omnibus tributibus terra in Hierusalem, ut adorent regem Dominum omnipotentem, etiam hi illis addentur. Si autem tribus Agyptinon alcederit, neq; uenerit illuc, etiam super his erit ruina, qua percutieret Dominus omnes gentes terra, quæcumq; non ascenderint ad celebrandum solem tabernaculorum. Hoc erit peccatum Agypti, & peccatum omnium gentium, quæcumq; non ascenderint ad celebrandum diem festum tabernaculo rum. Hæc sane Zacharias post redditum de Babylone, Dario apud Persas re-gnante, uaticinatur, quo tempore urbs Hierusalem à priorē desolatione ex-Zacharias citata inflatur, & nuper fuerat, quæ desolatio illi à Babylonis fuerat illa: quo tempore ta Colligit autem omne tempus à Dario Perseum, sū quo Zacharias, pro uaticinatus fit phephitæ munere fungitur, ad Augustum Romanorum regem, annorum hebdomadis septem, & sexaginta duas, quæ apud Daniēlem feruntur: quæ sunt annorum efficitur, quadringentorum octoginta trium, ut ostendimus in iis quæ paulo ante à nobis tractata sunt. Ceterum post imperium Macedonum ab Alexandre usq; ad Augustum, etiam si ipsius Augusti regnum cōplectare, nihil sane quod propheta uerbis concordet, aut simile sit, inuenias esse completum. Quande enīt illa tempora is Dominus quem proptere Deum celebrant, cum hominibus ueritas est: & g̃res multæ illi agno-venunt, uendentes solum Deum confessi sunt: & ad ipsum consuientes, fa-deant in populum: uel quando tandem tota Perseum aut Macedon tempore, is rex de quo propheta sequitur, uenit impositus iumento & pullo adolescenti: & ueniens iudaice gentis, qua Ephrāem hoc loco dicitur, & le-plus Hierusalem regiam aciem, quæ curruim atq; equi uocabulo nomina-tur, perditæq; armatas iudaice gentis copias delectur. Hoc enim significabat oracula illud dicens: Ecce rex tuus uenit tibi iustus & Saluator, ipse man-suetus & impositus super iumentum & pullum adolescentem, & perdet arcus bellicus. Hæc de euerione regis dignitatis iudaice gentis prædicta sunt, quæ predicta euerione, rursus ea quæ ad pacem gentium pertinent, cōfertantia is qui prius expolita sunt, adiunguntur hoc modo. Et abundantiæ pacis ex gentibus. Pro quo Aquila & reliqui interpres reddiderunt, Et lo-quar pacem gentibus. Quod quidem maximè ab Augusti imperio constat uel ad uerbum esse completum, quum ex illo omni quidem principum multitudine disperierit, pax autem plurimas orbis gentes complexa sit. Quis porro ante Romanā tempora uel Persico uel Macedonico stante imperio, talis exiit rex ludorum, ut dominatus sit a mari usq; ad mare, & a fluminibus usq; ad terminos orbis terræ, itaq; hoc significarunt reliqui interpres. Aquila enim sic ait: Et loquetur pacem gentibus, & potestas eius a mari usq; ad mare, & a fluminibus usq; terminos orbis terræ. Cui concordat etiam il-lud quod in septuagesimo primo Psalmo de Christo canitur, qui erat de se-mine solomonis oriturus, quod quidem in hunc modum se habet: Et abundantiæ pacis donec auferatur luna, & dominabitur a mari usq; ad mare, & a flumine usq; ad terminos orbis terræ. Hec enim de filio Solomoni dicta sunt,

570

*Libanus desi-
gnat templū.*

funt, quæ nihil differunt ab ijs quæ apud prophæ am leguntur. Quando igitur hæc, uel quomodo, aut quibus tandem temporibus extiterint, si quis est qui possit, interpretetur. Aut quoniam alio tempore post Babyloniam ob-
sidione alterum perpella sit incendium Hierusalæ, & quod in ipsa templi-
era, deieciuntur. Quod etiam ipsum magnam affect admirationem, quemad-
modo propheta id significauerit, dicens: Aperi Libane portas tuas, &
comedat ignis cedrus tuus. Nam Libanum in his uerbis more suo templi
ipsum nominat, quoniam in alijs quoq; propriejs ostensum est, Libanum
ipsum tēplū vocari. Id ait ipsi quoq; Iudei adhuc cōfiteruntur, quandoquidē
Elias huic prophetae, qui nunc tractatur, similia canens dixit: Ecce Domi-
nus Sabaoth conturbabit gloriosum eum robore, & excelli contumela con-
seruentur. Libanus autem cum excelsis caderet, & egredietur uirga de radice
leſta, & flos de radice ascenderet, & requieceret super eum spiritus Dei. Qui-
bus adiungit: Et erit radix leſta, & qui surgit ut imperator gentibus, in ipso gē-
tes sperabunt. Ebenim hic quoq; uā cum oru Christi de semine leſta. &
David, Libani euerlio & gentium uocatio coniuncta est. Libanum autem
ipsum Hierusalem intelligi, Ezechiel plane significat his uerbis: Aquila gra-
dis magnarum alarum, que habet autoritatem in grediendi in Libanum, &
euulsi tenera cedri. Et hec ipsa deinceps explanans idem propheta, adiu-
git: Quum uenient Nabuchodonosor in Hierusalem, & accepterent principes
eius, & que sequebitur. Cepterū Ezechiel quidem hęc de prima Hierusalem
obsidione predixit, post cuius obsidionis tempus Zacharias de secunda di-
uinat. Quando igitur post Zacharię tempora sub imperio Macedonum, tem-
plum incendium est: Ceterū nūquam. Si quidem post Babyloniorum de-
populationem atq; incendium, nullam ignis alteram uestationem unquam
perpella est urbs, nisi sub Vespasiano ac Tito Romanorum imperatoribus,
ob quam sanè uastationem rursus obscurit & per figuræ eos qui olim geni-
imperabant ad deplorationes & lamenta inuitat oraculum, dicens: Vlare
pinus, quoniam cecidit cedrus, quoniam magnopere magnifici afflitti sunt.
Vlilate querus Bafanitid, quoniam cōvulfus est fatus confutus: uox la-
mentantium pastorum, quoniam afflitti sunt magnificientia eorum.

Tunc sane facta est Hierusalem quasi uestibula, que quantitatem omni-
bus populis in circuitu. & in Iudea facta est munitione ambient, & ab eis sacro
sanctus exsistitus locus, usq; in hodiernum diem lapis exsistit, qui concul-
catur ab omnibus gentibus, & quicunq; illum concular illudetur, illudetur,
sic propheta prædixerat. Quintam propterea quod illi Dominus, qui
hæc cecinerat, insulauerunt, non deficit eos neq; planctus, neq; lucius, neq;
lamentatio. Nunquam igitur alia nisi post Salvatoris nostri aduentum ul-
que ad hanc tempestatem, omnes tribus Iudeorum quicquam lamentatio-
ne, planctuē dignum passi sunt, propter plagam que ipsos Deo ferente
deprehenderit: ex qua etiam ipsorum Metropolis mater ciuitas, externis gē-
tibus tradita est, & templum euersum, suffosumq; est, ipsijs de propria rega-
one expulsi sunt, in terra hostili inimici seruentur. Quas ob res omnis ipso-
rum domus, omnisq; ipsorum anima in hunc usq; diem lamentationibus af-
flicta est. Quapropter propheta sic ait: Et plangent singule tribus per se-
ipſas, tribus Domus David fecerunt: Et mulieres eorum se orfum. & quæ se-
quuntur. Sed qui tandem post Zacharię tempora secuti sunt dies,
in quibus spolia Hierusalem diuisa sunt, & gentes uniuersæ ad bellum con-
tra eum coierint, & ciuitas capta sit, & domus direpta, & mulieres polluta-
atq; in seruitutem abacta: & quando simul sub idem tempus Dominus gen-
tibus Hierusalem oppugnantibus subueniens, comparauit se ad præium
cum illis: aut quando steterunt pedes eius in monte olivarum, & quando
exitit

171

exitit Dominus in regem per uniuersam terram: ipseq; unus Dominus a-
pud omnes homines: & nomen eius ambiens uniuersam terram & solitudi-
nem: Hæc enim nunquam quisquam antea ad suum finem perducta demō-
strare poterit, nisi Romanorum temporibus, quibus post Babylonicum in-
cendium, altero rursus incendio ipsorum templum ualatum est, et ciuitas ex-
ilio ad hunc usq; diem ab exterris gentibus habitari ostenditur. Quo tempo-
re etiam Dominus noster Iesus Christus Dei, uersari in olivetum confueuit,
quod est in monte contra Hierusalem, compleuuntq; est oraculum quod
est: Et stabunt pedes eius in monte olivarum, qui est contra Hierusalem: hoc
est, religio, p[ro]p[ter]a uiuendi instituto per orbem terrarum condito & erecto,
omnes gentes secundum prophetam, diem festum tabernaculorum, celebra-
bant Deo prophetarum. Et Aegypti ex illo Deum uniuersi agnolentes, ta-
bernacula sua in singulis ciuitatibus, & regionibus figent. Hæc porro sint Chri-
stii in omni loco condite ecclesiæ. Has enim præstantiores Moysæ taberna-
culi Salvatoris nostri Iesu Christi potestia, in omni ab hominibus habitabo-
rite per omne hominū genus, per omnes gentes fixit, ut Deo omnia sub
se habent celebrant diem festum tabernaculorum. Quando igitur hæc que-
lambdū gentibus denunciata fuerunt, nostris temporibus uidemus exitum
fortis esse & que de lamento & planctu tanto ante ad Iudeicas tribus diui-
nitatis inclamata sunt, quæq; deuastatione, incendioq; templi, extremaq; ipso
rum solitudo prædicta ea ipsa nusquam ab oraculo discrepantia, usque in
hodiernum diem uel oculis possumus intueri: quid amplius supereft, nisi ut
regem, de quo propheta loquuntur, cum qui Christus Dei est, uenire facia-
tur, quum unque illius aduentus signa in singulis que de illo dicta sunt, eu-
identem exitum accepisse demonstrauimus.

Signa temporum aduentus Domini, Aegyptiorum agitatio Domini
prophetarum. Demonstratio. V.

Ecce Dominus sedet super nube leui, & ueniet in Aegyptum, et commo-
uebuntur manufacta Aegypti à facie eius, & cor eorum uincetur in ipsis, &
excitabuntur Aegypti contra Aegyptios: & bellū geret homo contra fratrem
suum, homo contra proximum suum, exhibatur ciuitas in ciuitatem, & lex
in legem, uerbabitur spiritus Aegyptiorum in ipsis, & consilium eorum dorsi
pabo. & interrogabunt deos suos, & simulacra sua, & pythones, & eos qui
det terra vocem emittunt. Et deinceps post plurima quæ figurata & obscure
dicta sunt, adiungitur: In die illa erit altare Domino in terra Aegypti, & tiu-
lus iuxta terminum eius, erit insignia in eternum Domino in terra Aegypti, &
quoniam clamabunt ad Dominum propter afflictiones se. Et mittet eis Do-
minus hominem, qui saluabit eos, iudicabit saluabit eos, & cognitus erit Do-
minus Aegyptijs, & cognoscet Aegyptij Dominum Deum in die illa, &
facient sacrificia, & uocent uota Domino, & reddent. Hęc nos quidem
antea quoq; citauimus, & in parte saltem planiora redidimus: quod si non
patris dijs relatis, Aegyptios hoc ipso tempore uidimus prophetarum De-
tin invocates, si per uniuersam Aegyptum in omni loco, ciuitate, & regione
altare illi Deo erectum non est, qui apud solos Hebraeos laudibus celebrat, si
manufacta Aegypti commota non sunt, & demonica uis que circum illa uer-
sabatur, non deficit, uetusq; Aegyptiorum supersticio ex animis eorum sub-
lata non est: præterea si per singulas ciuitates & per singulas domos, bel-
lum intestinum apud Aegyptios non grallatur, dum alij quidem Dominum
& cultum Dei prophetarum accipiunt, errorenq; quo ab initio deos mul-
tos colebant, auerfantur: alij uero propterea quod patrijs adhuc malis affe-
cti ijs

Et ijs adhærent, eos qui Dominum acceperint, opugnant, si nō hodie quoque dum suos deos suaq̄ simulacula, eosq; qui de terra uoces emittunt, & pythones, rogare conantur, infectum atq; inane ad cuncta hac perfugum experuntur, propriea quod non amplius ut antea itidem uim suam exercere demones possunt: si non uniuersa hac re ipsa finem suum inueniisse ostendunt, sanū nondum quispiam mihi arbitretur propheticum esse completi oraculum, necq; Dominum illum ipsū, quem prophetas canunt, apud homines uixisse. Si vero ipsa, qua uerbis est longe evidentior, qui Aegyptum incolunt cernunt interim, pars quidem prophetarum Deum agnouisse, et propter illum patios deos reliquise, alij vero contra hos conditiones assidue concitare: & alij Deos suos suaq̄ simulacula, eosq; qui de terra uoces emitunt, inuocantes nihil posse proficere; alij Domino prophetarum in omni Aegyptiaca regione, altare per singulas ecclias erexit, inde afflictionib. & libi infestis infectionibus non amplius bellus, necq; reprilia terg, deos, necq; a gressis feras & bruta animalia, parentum suorum in ista, sed supremo Deum inuocare, solumq; eum, eiustimorem in suis mentibus conceptum tenere, uocereq; eidem iusta, non autem demonibus, ut prius, & quæ ipi Deo conuenient promissa reddere: cur nō sequitur, ut fateamur etiam ea quæ ipsos eventus antececerunt, in opus iam processisse, ne futura amplius in posterum, sed in præteritum abiisse: porro ipsa hec sunt ipsius Domini ad Aegyptios olim futurus non sine corpore aduentus, sed per nubem leuem, ac potius per crastinidem agilem. Sic enim Hebraicus habet contextus, dum illius corporum aduentum obscurè significatur. Proinde hunc ipsum progressa longius oratio, hominem Saluatorem uocavit his uerbis: Et mitter eis Dominus Saluatorem, qui saluabit eos. Nam hic rursus in Hebreo sic est: Et mitter eis Dominus Saluatorem, qui saluabit eos. Quæ quum adeo evidente demonstrationem exhibant, arbitror etiam confituisse, quibus temporibus ea futura canerentur, quæ ad Domini aduentum ad homines pertinebant. Hæc sanè paucis à nobis collecta sunt de temporibus quibus Dominus fuit ad homines uenturus. Plura autem per otium quip̄ am inueniet, si reliquias item scripturas percurretur. Nos autem his contenti quæ hactenus dicta sunt, iam nunc reliquias quoq; aggrediamur prophetas. Quare q̄ ab illo inter homines suo ordine sunt ad ministrata, ex diuinis oraculis colligamus.

Ihil sanè posthac reliquum esse video, nisi ut ea quæ polliciti sumus sequentes, eam dispensationis partem persequamur, quæ humanæ à Deo uerbo assumptæ naturæ propria est. Qua de re ea quæ superioribus octo libris continentur, à nobis tractatasunt: modò quæ ad eius rei theologiæ pertinent scrutantibus, modo illius ad nos de coto descensum, simulq; & modum & applicationem & tempus illius aduentus explorantibus. Quibus demonstratis rebus, tempus iam fuerit ea contemplari, quæ quo tempore ille in apertum prodij, gesta sunt, quoq; modo ea singula apud Hebreos prædicta sint, ostendere: oraculorum tamen efficiacia, ueritasq; & sanctorum Euangelistarum testimonio, & in post incarnationem Deli pectorum quæ ab illis proditæ sunt eventu, declarabitur. Quum igitur primum omnium ea quæ ab illius & ortum & genus & tribu & semen pertinent, demonstrata sint, nunc iam quid de syde reillo sit dicendum, quod nouum & insolitum præter consueta & nobis cognita sydera in ortu illius emicuit, quæso contemplamur. Nam hoc ipsum quoq; iampridem ab antiquis usque & primis temporibus apud Mosem celebratum inuenitur, atque in hunc modum expositum.

Debitis secundum humanam ab illo assumptam naturam gerendis, & de stella quæ in ortu Salvatoris nostri apparet. Demonstratio 1.

Moses in Numeris de stella, quæ in ortu Salvatoris nostri uisa est, hæc ait: Num. 24.
Dixit Balam filius Beor, dixit homo qui uerè uider, qui audit uerba Dei, "qui nouit scientiam altissimi, & qui uisionem Dei uidit: ia sonno aperto cultus: ostendam illi, sed non nunc. beatum dico, sed non appropinquat. " orient itala ex Iacob, & surget homo ex Israel, & franget duces Moab, " & captiuos ducet omnes filios Seth, & erit Edom hereditas, & erit hæredi. " tas Israel inimicus eius, & Israel fecit in robore, & excitabitur ex Iacob, & " perderetur, qui feruatur de ciuitate. Hoc uaticinio commotus ait successores Balaam id enim incolume exitissile adhuc, ut par est, apud illos, quum in coto ignotum quoddam sidus præter cognita nobis & consueta, supra uerticem, ut sic dixerim, & ad perpendicularm terræ ludææ constitutum insperatum festinasse ut in Palestinam terram peruenirent, utq; sciscitarentur de re, qui per eam stellam quam ipsi uiderant, significabatur. Fidem his facit Euangelista Matthæus, his uerbis: Quum autem Iesus natus esset in Bethlehem ludææ in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente uenerunt in Hierusalem dicentes: Vbi est, qui natus est rex ludæorum? uiderunt enim stellam eius in oriente, & uenimus adorare eum. Quo tempore idem misit in Bethlehem abiurunt. & ecce rursus eadem stella, quam uiderant in oriente antecedebat eos, donec ueniens staret supra ubi erat puer. uidentes autem stellam, gauii sunt gaudio valde: & ingredi domum, uiderunt puerum cum Maria matre eius: & procumbentes, adorauerunt eum. Haec enus quidem Euangelium sanctum. At uero ipsius prophetæ oraculum quid ait tandem fore aut illius noui sideris eruptione, aut in Salvatoris nostri Iesu Christi